

DOI 10.26886/2414-634X.3(30)2019.2

UDC: 721.001: 728.1.012.1: 159.922.1

**DEFINITION AND ASSESSMENT OF A QUALITY HOUSING
ENVIRONMENT FROM THE STANDPOINT OF GENDER DIPSYCHISM**

Kh. Pidlisetska, Master student of Architecture,

H. Hnat, PhD

Institute of Architecture, Lviv Polytechnic National University, Ukraine, Lviv

The article deals with aspects of the problem of perception of space from the point of view of gender, and their influence on the formation of a quality residential environment. The results of sociological research among modern residential consumers are presented, which testify to the existence of differences in requirements for a housing unit and in assessing its qualities by men and women. The requirements for the functional-spatial organization of the home depend more on the person's gender identity than on sex, which is expressed in the tendency towards a certain way and style of life. This, in turn, produces a demand for a wider range of planning types of dwellings that would satisfy a different consumer. It is anticipated that further deepening of the study of a gender perspective in the architectural environment should facilitate the development of the housing units models most desirable for each of these types of consumers. It will substantially enrich the offers on the market.

Key words: housing unit, sex, gender, gender identity, gender role, housing individualization

Підлісецька Х. Р., кандидат архітектури Гнат Г. О., Визначення та оцінка якісного житлового середовища з позиції гендерного дипсихізму / Інститут архітектури, Національний університет «Львівська політехніка», Україна, Львів

У статті розглядаються аспекти проблеми сприйняття простору з позиції гендеру, та їх вплив на формування якісного житлового середовища. Наводяться результати соціологічного дослідження серед сучасних споживачів житла, які свідчать про існування відмінностей у вимогах до житлової одиниці та в оцінках її якостей чоловіками та жінками. Вимоги до функціонально-просторової організації помешкання залежать в більшій мірі від гендерної самоідентифікації особи, ніж від статі, яка виражається в схильності до певного способу і стилю життя. Це в свою чергу продукує попит на ширший спектр планувальних типів помешкань, які б задовільнили різного споживача. Передбачається, що подальше поглиблення дослідження гендерної проблематики в архітектурному середовищі повинно сприяти розробці моделей житлових одиниць найбільш бажаних для кожного з цих типів споживачів. Це суттєво збагатить пропозиції на ринку.

Ключові слова: житлова одиниця, гендер, стать, гендерна ідентифікація, гендерна роль, індивідуалізація житла

Вступ. Житлова одиниця в сучасному розумінні є не лише прихистком від зовнішніх впливів, місцем забезпечення основних функцій життєдіяльності, але також є відображенням моделі особистості її мешканців, що наповненнюють її певними змістом. Часто вважається, що архітектура створюється для людини безособової, так би мовити вищої усередненої істоти, із вже запрограмованими налаштуваннями. Проте кожен споживач має інші потреби, різні моделі поведінки, різне сприйняття факторів творення середовища в котрому перебувають, тому вимагають індивідуального підходу, партисипації.

Тенденція до індивідуалізації житлових одиниць, покликана задовільнити вимог і потреб усіх видів користувачів, намагається вирішити вище згадану проблематику, проте вимагає значних

фінансових витрат. А запити, побажання та особливі потреби користувачів архітектури настільки різноманітні та кількісні, що призводять до певного хаосу і абсурдності деяких пунктів у завданні на проектування. Отже, тут виникає проблема систематизації та потреби розуміння логіки чи механізму появи тих чи інших вподобань, для уникнення безлічі помилок при проектуванні.

Опираючись на філософсько-архітектурні концепції Р. Вентурі, Б. Коломіні, Ж. Зеінстри, дослідження містобудівних концепцій А. Бетцкі та ін. [1,2], можемо говорити, що система цінностей і вимог до житлового середовища не є однорідною, а відрізняється залежно від багатьох чинників, і як показують дані дослідження и за гендерною ознакою зокрема [1, 2, 3]. Формування комфортного житлового середовища вимагає уваги до гендеру споживача як одного із основних чинників для створення більш якісного, гуманізованого житлового простору для забезпечення психологічного комфорту споживачів.

Мета роботи. Метою даного етапу роботи є виявлення різниці вимог та преференцій у виборі житла споживачів різної статі, як спроба перевірки теорії гендерного дипсихізму, що стверджує про різницю психології чоловіків і жінок.

Методика проведення роботи. Дане дослідження опирається на попередній аналіз наукових джерел у сфері що вивчають проблеми сприйняття простору з позиції гендеру, а також проведене соціологічне дослідження серед споживачів житла. Соціологічне дослідження проводилося в 2 етапи, перший з яких охопив понад 600 респондентів. Результати показали різницю у відповідях респондентів у залежності від статі. На 2 етапі розроблена анкета, спрямована на визначення перш за все гендерної ідентичності респондента для подальшого конструювання таблиць переважних преференцій і схем можливого сценарію соціальної поведінки їх у житловому середовищі. Опитування

проводилося шляхом особистого інтерв'ювання, а також інтернет опитуванням. Охоплено понад 100 респондентів.

Первинні результати отримані на основі даних досліджень гендерної психології, а також результатів соціологічних опитувань, проведених у межах дисертаційних робіт кількома роками раніше. Проте, попередні результати анкетування показали загальні тенденції в суспільстві, без врахування статі респондента.

Розроблена анкета передбачала декілька блоків питань відповідно до поставленого завдання, спрямованих на з'ясування недоліків власних житлових одиниць; пріоритетності характеристик житлового середовища на рівні помешкання, будинку, позаквартирного та міського середовища; гіпотетичних покращень та основних критеріїв при виборі нового житла; способів ведення господарства.

Результати роботи.

Слід зрозуміти, що до архітектури житла з боку споживача є вимоги первинні (як забезпечення життєдіяльних потреб людини як біологічного виду, безпека тощо), а також інші, що відповідають за «вищі матерії»: естетичний комфорт, технологічне наповнення, потреба в розвитку та самовдосконаленні, тощо. Базові потреби переважно можуть бути забезпечені наявним міським житловим фондом, проте у випадку появи додаткових запитів, то виявляється, що вибір на ринку житла дуже обмежений, і переважно пропозиція фінансово невідповідна для зацікавленого.

Щоб збагатити спектр квартир на ринку житла забудовникам необхідно враховувати різні сценарії життя мешканців, створити багатофункційне наповнення житлового середовища, забезпечити його можливий сталий розвиток. Сьогодні спостерігаємо зміщення способу життя людей середнього віку зі звичного сценарію життя «дім-робота-дім» до бажання «жити тут і зараз». Інакше кажучи стабільний триб

життя переходить у нестабільний, а традиційне розуміння суспільних установок замінюється пошуком нових думок і бачення, в тому числі розуміння комфортності житлового середовища. Тенденції формування житлового середовища повинні бути відповіддю на попит сформований певним контингентом споживачів. Та чи є стереотипним твердження про різницю чоловіків і жінок у вподобаннях певних характеристик житлових одиниць?

Суспільство, наука біології та психології базуючись на досвіді багатьох попередніх поколінь та культурної спадщини побудувала сталу модель людини й особистості (рис.1), що втілює ще доісторичні сформовані архетипи жіночого та чоловічого начала, і вона складає основу багатьом теоріям дихотомії понять жінки і чоловіка. Та чи все так просто? Якщо є два полюси, то є і проміжок, і немає нікого, що беззаперечно виражає ідеалізований образ, а деякі психологи взагалі мають сумніви щодо полярності образів жінки і чоловіка.

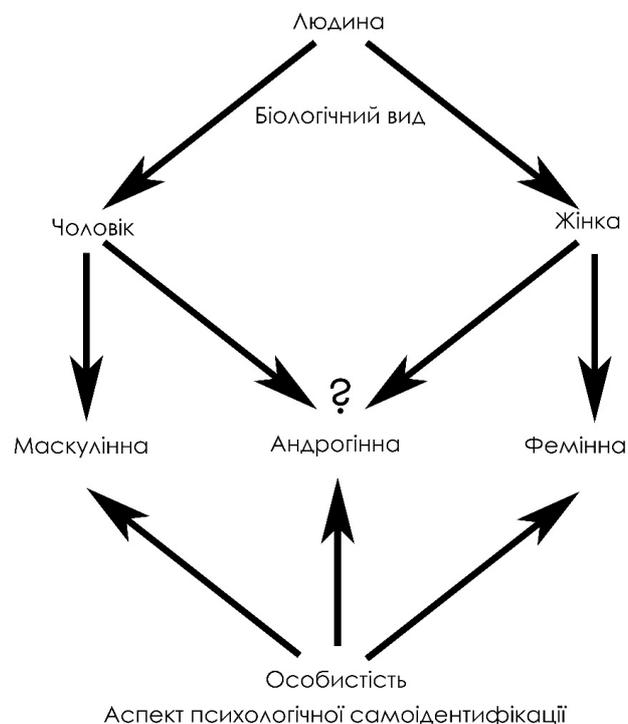

Рис.1. Біполярна модель гендерної ідентифікації

Попередні результати проведеного опитування показали, що вимоги до функціонально-просторової організації помешкання залежать в більшій мірі від гендерної самоідентифікації особи, ніж від статі, яка виражається в схильності до певного способу і стилю життя.

Має сенс з'ясувати суть предмету дослідження - гендерних відмінностей у баченні формування комфортного житлового середовища. Якщо стать – це біологічна ознака виду, то гендер означає соціальну і психологічну стать особистості як відображення соціокультурної природи людини. Також є суттєва необхідність розрізнення термінів гендерної ідентичності і гендерної ролі, оскільки механізми їх формування на основі свідомості індивіда різні. Гендерна ідентичність – це те, як особистість усвідомлює власну приналежність до певного гендеру, тобто по власному самосприйняттю, а як наслідок подальшому несвідомому наслідуванню суспільної установки і стереотипів щодо норм образу «чоловіка» чи «жінки» в суспільстві і культурі [5, с. 132-155]. Для визначення гендерної ідентичності (в даній роботі як приклад статево-рольовий опитувальник Сандри Бем) приймається відповідність певного переліку характеристик індивіда до гендерної ролі особистості описаної у суспільстві. Таким чином, особистість, що ідентифікує себе самостійно як «типового чоловіка» чи «типову жінку» і намагається відповідати визначеним суспільним стандартам цих понять, може мати такий набір особистісних характеристик, що рівень показників маскулінності і фемінності відповідають інверсії гендерної ідентичності – ізомерності [6, с.15] або андрогінному типу ідентичності. Тобто особа, жіночої статі, яка несе соціокультурний образ жінки, може мати особистісні характеристики властиві «типово маскулінній» гендерній ідентичності – це ізомерний тип ідентичності [6, с.15]. Особа, якій притаманний майже однаково високий рівень показників маскулінності і фемінності особистості,

визначається як андрогінна. В свою чергу, андрогінність не сприймається як «невизначеність особи у власній гендерній ідентичності», навпаки, за переконаннями Карла Гюстава Юнга ця особистість вважається довершеною, розвиненою у повній мірі без наслідування установок і стереотипності мислення суспільства, притаманна обдарованим і геніальним людям [6, с. 15].

Отже, зважаючи на наявні у соціумі гендерну асиметрію, стратифікацію за гендерною ознакою і сегрегацію, необхідно підняти рівень освіченості в питанні гендерної політики, психології та запустити інклюзивні процеси у суспільстві, для залучення громадян в створенні нової концепції орієнтованої на суспільні процеси, на відміну від спираючої на теорію біологічного диморфізму.

Рис.2. Типи гендерної ідентичності за визначенням рівня показників фемінності і маскулінності

Для наступного етапу дослідження, ми проаналізували властиві характеристики відповідно до типів гендерних ідентичностей, віднесли критичні (токсичні) значення фемінності і маскулінності до типово маскулінних чи типово фемінних. Як статеві значення, вирішено взяти вказану стать респондента як гендер - конформну відповідність гендерної самоідентифікації. Бо якщо жінка є ізомерного типу ідентичності - маскулінна, але живе за гендерними установками суспільства, то ведення домашнього господарства, виховання дітей і преференції певних характеристик житлового середовища, вона сприйматиме за традиційними методами скоріш за все, бо як

особистість, що є гендерно конформною і нетрансгендерною, буде приймати і застосовувати відповідні гендерні ролі суспільства. Проте цілком імовірно, що окрім несення нею обов'язків біологічних (як народження і виховання дітей, ведення домашнього господарства), схеми соціальної поведінки вона застосовуватиме такі, що характерні виключно маскулініним індивідам. Отже і преференції певних характеристик житлового середовища, також мали б збігатись із типово маскулініними гендерними ролями.

Тому ізомерний тип виділяємо окремою групою з конформним типом самоідентифікації гендеру, а за сформованими портретами і за результатами наступного опитування необхідно проаналізували тенденції і їх причини, що спостерігаються у розподілі преференцій щодо особливостей організації житлового середовища.

На основі аналізу гендерно забарвленої рольової поведінки розроблено власні типологічні моделі потенційних споживачів житлових одиниць багатоквартирного житла (рис. 3).

Дані опитування підтвердили гіпотезу про різницю у преференціях осіб різної статі, та більш ґрунтовний аналіз довів, що результати є неоднозначними і вимагають подальшого опрацювання їх через призму гендерології та наступного уточнювального анкетного опитування. Відтак певні результати опитування сприймаються радше як емпіричні дані, котрі ми сподіваємось отримають у подальшому пояснення механізму їх походження.

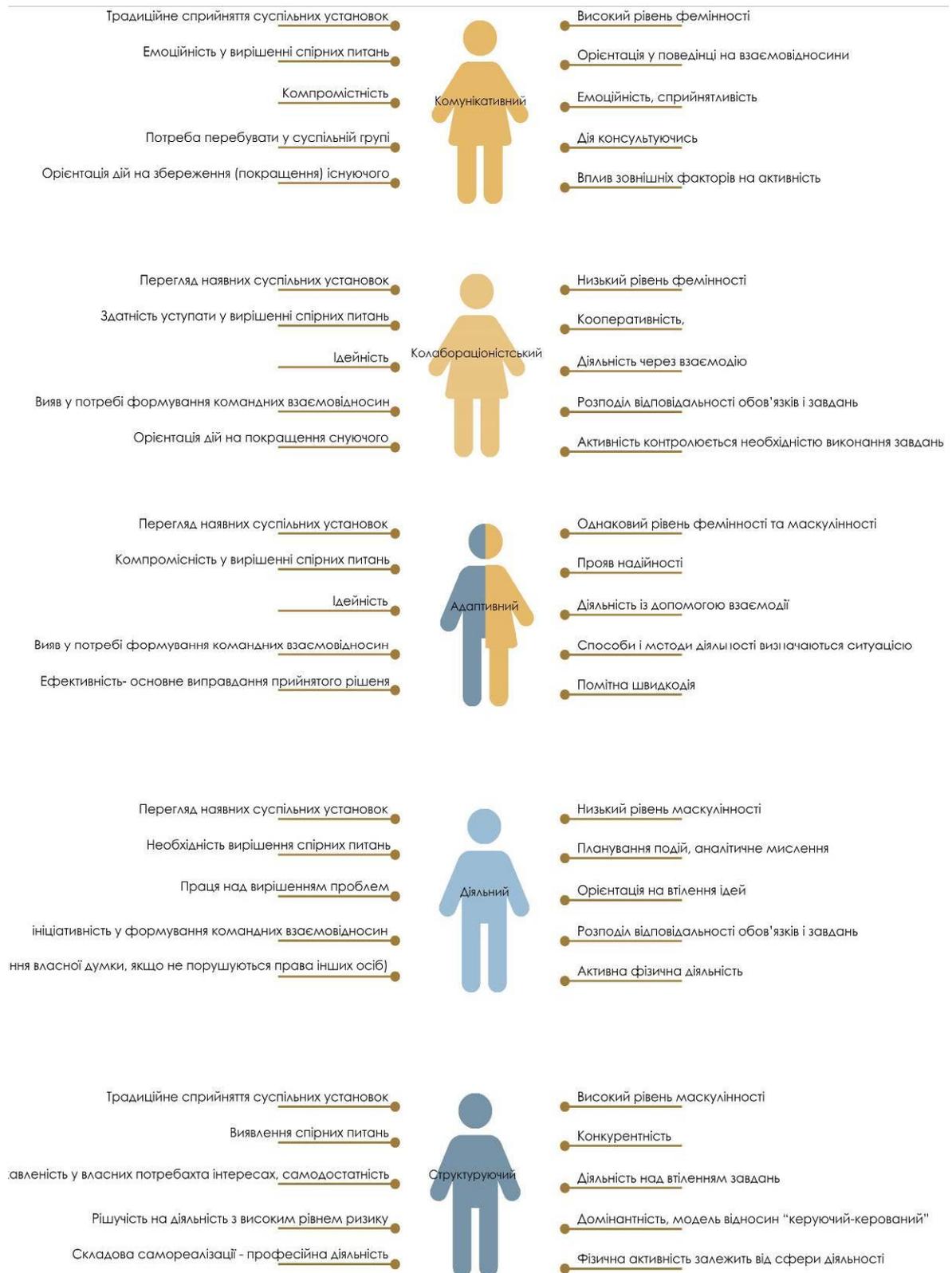
Отже, спосіб ведення господарства у більшості людей співпадають по причині однакових базових потреб людини як біологічної істоти так і в сім'ї, соціумі. Всім нам необхідні дотримання в мінімально допустимих нормах стандарту житла, базовий набір функціональних зон, можливість безпечного пересування вулицею та навколо будинку. Проте, у питаннях щодо певних ознак комфортності чи недоліків

житлової одиниці ми починаємо спостерігати значні різниці у відповідях: для чоловіків важливіші проблеми загального характеру, як отпоганий вигляд з вікна, мала висота приміщень та недостатня площа квартири; тоді як для жінок важливіші конкретні планувальні характеристики квартири та функціональні зв'язки між ними.

Дані опитування підтвердили гіпотезу про різницю у преференціях осіб різної статі, та більш ґрунтовний аналіз довів, що результати є неоднозначними і вимагають подальшого опрацювання їх через призму гендерології та наступного уточнювального анкетного опитування. Відтак певні результати опитування сприймаються радше як емпіричні дані, котрі ми сподіваємось отримають у подальшому пояснення механізму їх походження.

Отже, спосіб ведення господарства у більшості людей співпадають по причині однакових базових потреб людини як біологічної істоти так і в сім'ї, соціумі. Всім нам необхідні дотримання в мінімально допустимих нормах стандарту житла, базовий набір функціональних зон, можливість безпечного пересування вулицею та навколо будинку. Проте, у питаннях щодо певних ознак комфортності чи недоліків житлової одиниці ми починаємо спостерігати значні різниці у відповідях: для чоловіків важливіші проблеми загального характеру, як отпоганий вигляд з вікна, мала висота приміщень та недостатня площа квартири; тоді як для жінок важливіші конкретні планувальні характеристики квартири та функціональні зв'язки між ними.

Спостерігаємо в даних також явище, котре називається визначеними традиційними гендерними ролями в соціумі, на прикладі питання про таку просту річ як бажана площа кухні. Різницю у відповідях не бачимо значною, проте помітно, що кількість стверджуючих відповідей жінок арифметично збільшується в

Рис. 3. Моделі споживачів із врахуванням властивих гендерних ролей

залежності до більшого значення площі приміщення кухні, в той час як кількість відповідей чоловіків навпаки арифметично зменшуються. Це звучить як гендерний стереотип про «місце жінки на кухні», проте явище очевидне, яких би зрушень в сторону гендерної симетрії в сучасному суспільстві не відбувалось. Проте як гіпотетичне пояснення даних результатів, причиною може бути саме другорядна функція зони кухні. Ми сприймаємо її не лише як приміщення для приготування (що за гендерними установками є обов'язком жінки) і споживання їжі, але й зони активного спілкування в домі, «точкою перетину» всіх його мешканців. Отже, можливо через притаманний жінкам «комунікативний» тип особистості, що орієнтується на взаємовідносини і спілкування у соціумі, жінки прагнуть зробити кухню комфортнішою (більшою) чи сполучити її певним чином з іншими функціональними зонами житлової одиниці, щоб вона стала інструментом у залученні їх у сімейне і суспільне життя через комунікацію із іншими індивідами.

Також суттєва різниця спостерігалася у відповідях щодо бажаного типу забудови житлових кварталів. Якщо думка про комфортність забудови 1-3 поверхових будинків здебільшого однаково сприймалась, то різниця щодо переважаючої поверховості житлової забудови є більш кардинальною: житло середньої поверховості (до 5 поверхів) вважають бажаною близько 40% жінок та 2,7% чоловіків, тоді як 9 і більше поверхову забудову вважають кращою лише 8,2% жінок, а чоловіки – аж 50,3%. В даному випадку можна говорити про підтвердження теорії про маскулінні та фемінні простори міст, яка широко описувалась Аароном Бетцкі та іншими дослідниками. В основі цієї теорії лежить надання певним характеристикам міських просторів, забарвлення фемінності чи маскулінності. Загалом сьогодні урбанізоване середовище, а в найбільшій мірі сучасні мегаполіси, вважають наповненими токсичною маскулінністю, що характеризується

забудовою «піковими» висотками з відносно вузькими вулицями, малою кількістю відведеної території під відпочинкові та інші зелені зони, легко помітний ритм у композиційному рішенні архітектури будівель та міського середовища, високим рівнем автомобілізації тощо. Фемінною вважають забудову середньої поверховості і нижче, відведення великої площі території міста під зелені зони, простори вільні від «комерційних пропозицій», використання природного рельєфу у тлі міста, пішоходизація середовища. Тобто зовсім природнім розуміється бажання жінок у заповненні міського простору забудовою малої і середньої поверховості, що тягне за собою проектування середовища відповідного до фемінного характеру міського тла. І навпаки вибір чоловіків на користь висотної забудови логічно пояснюється переконанням, що такий вид міського простору принесе активність, очікування «грошовитості», створить поле для кар'єрних звершень та перемог, задоволення власного чоловічого «єго». Проте чи справді воно комфортне для психологічного стану індивіда, не беручи до уваги приналежність його до певного гендеру.

Цікавий результат показало питання про «важливі характеристики при виборі нового житла», де описані базові позиції за котрими обирають житлову одиницю для купівлі (район міста, відстань до парку, рівень інфраструктури, краєвид з вікна площа житла, планування квартири, естетичне оформлення будинку ззовні, ціна). Гендерна психологія стверджує про більшу перебірливість і високі вимоги у жінок, проте в даному питанні кількість обраних характеристик більша у чоловіків, і найбільший «перепад» результатів, спостерігається на пункті площі і ціна, однаково розприділившись у чоловіків і жінок - 70%, 24% відповідно. Така ситуація може бути поясненою роллю чоловіка в суспільстві як саме «покупця» житла, відповідно критичне ставлення до характеристик його і зацікавленості відношення позицій ціна-площа,

тоді як жінки в даному випадку займають більш пасивну позицію. Помітна різниця також щодо важливості характеристик житла, які стосувались саме архітектурного і містобудівного рішень. З них можна виділити перевищення пріоритетності у жінок в більше як 8% такі позиції: добрі сусіди, близькість до дитсадка, велика кухня, охорона території будинку, звукоізоляція, що є очікуваним результатом, враховуючи переконання щодо поведінки «жінки», її соціальної ролі. Перевищення пріоритетності позицій у чоловіків, що складають більше 8% спостерігаємо такі: зовнішній вигляд, наявність власної кімнати для кожного члена сім'ї, висота приміщень, наявність парку поблизу.

Висновки.

Попередній аналіз наукових джерел, що вивчають проблеми сприйняття простору з позиції гендеру, а також проведене соціологічне дослідження серед сучасних споживачів житла, свідчать про існування відмінностей у вимогах до житлової одиниці та в оцінках її якостей чоловіками та жінками.[7, с. 108]

Попередні результати проведеного опитування показали, що вимоги до функціонально-просторової організації помешкання залежать в більшій мірі від гендерної самоідентифікації особи, ніж від статі, яка виражається в схильності до певного способу і стилю життя. Це в свою чергу продукує попит на ширший спектр планувальних типів помешкань, які б задовільнили різного споживача.

Встановлено, що для аспектів формування житлової структури важливішим є врахування типів гендерної ідентифікації за С. Бем [8, с. 402-405] та врахуванням особливостей діяльності за лідерськими стилями[8, с. 243-262], відповідно створено 5 моделей поведінки споживача: комунікативний, колабораціоністський, адаптивний, діяльний, структуруючий.

Передбачається, що подальше поглиблення дослідження гендерної проблематики в архітектурному середовищі повинні сприяти розробці моделей житлових одиниць найбільш бажаних для кожного з цих типів споживачів. Це суттєво збагатить пропозиції на ринку житла та повинно задовільнити ширший спектр споживачів.

Література:

1. Rendel J. B. Penner and I. Borden (2000). *Gender Space Architecture*. London, New York: Routledge.
2. Олійник О. П. (2017). Гендерні ознаки в архітектурі та міському просторі. *Проблеми розвитку міського середовища*, 2 (18), 105–115.
3. Фесенко Г. (2014). Філософія міста у гендерній інтерпретації просторів. *Людинознавчі студії*. Дрогобич: ДДПУ імені Івана Франка, 30, 56–68.
4. Максименко С. Д. (2013). *Диференціальна психологія*. Київ: Видавничий Дім «Слово», 291.
5. Горностай П. П. (2004). *Основи теорії гендеру*. Київ: «К.І.С.», 132–155.
6. Воропаєва Т. (2011). Типи гендерної ідентичності української молоді: *Гендерна проблематика та антропологічні горизонти: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (26-27 травня 2011 р., м. Острог)*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 15.
7. Підлісецька Х. Р. і Гнат Г. О. (2018). До питання врахування гендерних особливостей при проектуванні житла. *Архітектурне середовище міста: вчора, сьогодні, завтра: матеріали міжнародної наукової конференції (6 грудня, 2018 р., Львів)*. Національний університет «Львівська політехніка», Львів: «Растр-7» 108.

8. Бендас Т. В. (2006). *Гендерная психология*. Санкт Петербург: Питер, 243- 262, 272, 312-316, 403-405.

References:

1. Rendel J. B. Penner and I. Borden (2000). *Gender Space Architecture*. London, New York: Routledge. [in English].

2. Oliinyk O. P. (2017). Henderni oznaky v arkhitekturi ta miskomu prostori. *Problemy rozvytku miskoho seredovyscha* [Gender Signs in Architecture and Urban Space. Problems of Urban Environment Development], no. 2 (18), 105–115. [in Ukrainian].

3. Fesenko H. (2014). Filosofiia mista u hendernii interpretatsii prostoriv. *Liudynoznavchi studii* [The philosophy of the city in the gender interpretation of the spaces. Humanities Studies]. Drohobych: DDPU imeni Ivana Franka [Ivan Franko DDPU], no. 30, 56–68. [in Ukrainian].

4. Maksymenko S. D. (2013). *Dyferentsialna psykholohiia* [Differential psychology]. Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo» [Publishing House ‘Word’], 291. [in Ukrainian].

5. Hornostai P. P. (2004). *Osnovy teorii genderu* [Fundamentals of the theory of gender]. Kyiv: «K.I.S», 132–155. [in Ukrainian].

6. Voropaieva T. (2011). Typy hendernoï identychnosti ukrainskoi molodi: *Henderna problematyka ta antropolohichni horyzonty: Materialy I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (26-27 travnia 2011 r., m. Ostroh)* [Types of Gender Identity of Ukrainian Youth: Gender Issues and Anthropological Horizons: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (May 26-27, 2011, Ostroh)]. Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» [Publishing House of the National University of Ostroh Academy], 15. [in Ukrainian].

7. Pidlisetska Kh. R. i Hnat H. O. (2018). Do pytannia vrakhuvannia hendernykh osoblyvostei pry proektuvanni zhytla. *Arkhitekturne seredovyshe mista: vchora, sohodni, zavtra: materialy mizhnarodnoi*

naukovoï konferentsii (6 hrudnia, 2018 r., Lviv) [To the issue of taking into account gender features in the design of housing. Architectural environment of the city: yesterday, today, tomorrow: materials of the international scientific conference (December 6, 2018, Lviv)]. Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnikha» [National University "Lviv Polytechnic"]. Lviv: «Rastr-7» ["Raster-7"], 108. [in Ukrainian].

8. Bendas T. V. (2006). *Hendernaia psykholohyia* [Gender Psychology]. Sankt Peterburh: Pyter, 243- 262, 272, 312-316, 403-405. [in Russian].